

ІСТОРІЯ КНИЖКОВИХ КОЛЕКЦІЙ ТА ЗІБРАНЬ

УДК 027.54(477):025.171+026(477):2–523.6

І. О. Ціборовська-Римарович
канд. іст. наук
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського

БІБЛІОТЕКА БЕРЕСТЕЦЬКОГО МОНАСТИРЯ ОРДЕНУ ТРИНІТАРІЇВ: ІСТОРИЧНА ДОЛЯ ТА СТАН ДОСЛІДЖЕНОСТІ ФОНДУ

Викладено історію бібліотеки Берестецького монастиря Ордену тринітаріїв, подано кількісну, тематичну, хронологічну та мовну характеристики книжкового фонду. На основі джерельної бази, яка була у розпорядженні автора, висвітлено ступінь дослідженості заявленої теми на сучасному етапі розвитку історичного бібліотекознавства.

Ключові слова: Берестецький тринітарський монастир, монастирські бібліотеки, історичне бібліотекознавство, провенієнція, маргіналії.

Берестечко увійшло в історію, як місце битви козацького війська під проводом гетьмана Богдана Хмельницького з польським коронним військом, в якій співвідношення сил супротивників було відповідно 100 тис. і 150 тис. і яка закінчилася поразкою українських збройних сил. Це, напевно, найпам'ятніший епізод в історії міста і одна з багатьох драматичних сторінок історії України.

Берестечко, яке знаходилося у Луцькому повіті Волинського воєводства (тепер місто Горохівського р-ну Волинської області), має давню історію. В XV – на початку XVI ст. воно належало роду Боговитинів. Від 1544 р. як посаг місто переходить у володіння київського воєводи кн. Федора Пронського. 1547 р. за привілеєм польського короля Жигімонта Августа Берестечко одержує Магдебурзьке право і набуває статусу міста. Луцький староста кн. Олександр Пронський наприкінці XVI ст. (1595 р.) перейшов спочатку в католицизм, а згодом – у кальвінізм. У другій половині XVII ст. місто стає на деякий час головним центром аріяства на Волині [1, 235]. На хвилі Контрреформації та полонізації українських земель

у Берестечку починає діяти монастир Ордену босих братів найсвятішої Трійці від викупу бранців, який відіграв помітну роль в історії міста. Скорочена форма назви Ордену – Орден тринітаріїв.

Берестецький монастир Ордену тринітаріїв відносився до Польської провінції Ордену, яка носила ім'я св. Йоахима. В українських землях він був одним із перших осередків цього Ордену. Піонером у Польській провінції став монастир тринітаріїв у Львові, який постав 1686 р. з фундушів Велігорських, а наступним був монастир тринітаріїв у Берестечку, який отримав фундуші від галицького каштеляна Тиміша Карчевського герба «Ясенчик» (†1691) [10, V, 34]. Т. Карчевський розмістив тут тринітаріїв вже 1689 р. при місцевій каплиці. 1691 р. він записав на фундацію тринітарського монастиря 15 тис. польських злотих, ділянку землі у передмісті, двох холопів для ловлі риби, дозволив ченцям вільний помол зерна та вируб лісу. За це зобов'язав тринітаріїв відправляти щотижня 5 мес: за себе, родину і за солдатів своєї роти, які полягли, захищаючи Вітчизну. Після смерті фундатора його зять, житомирський староста Прокіп Грановський, виконуючи волю тестя, 1693 р. побудував із дерева костел і монастирські будівлі для отців тринітаріїв, і від 1698 р. святі отці вже мали парафію. Згодом отці тринітарії із зібраних фундушів звели муровані монастир і костел замість дерев'яних [9, ХХІХ, 216]. До цього будівництва долучився родич фундатора, член Ордену о. Ян від св. Йозефа Карчевський [8, 39/40, 283]. О. Ян від св. Йозефа був другим у шереху провінціалів Польської провінції Ордену тринітаріїв. Обіймав цю посаду у 1729–1732 рр. Після провінціального триєніуму двічі його було призначено на посаду генерального дефінітора. Він обіймав посаду також генерального комісара. Помер у Берестецькому монастирі 1744 р. на посаді міністра монастиря [8, 39/40, 279, 283].

З Берестецьким тринітарським монастирем пов'язані імена відомих діячів Польської провінції Ордену тринітаріїв, а саме: проповідника Стефана від св. Андрія Семінського, який закінчив свій життєвий шлях у Берестечку 1764 р.; Станіслава від св. Іоанна Хрестителя Стабовича, лектора, проповідника, секретаря, дефінітора і хронографа провінції, автора гімну на честь св. Урсули, який помер у Берестечку 1750 р.; секретаря провінції Станіслава від св. Іоанна Радванського, який переклав на польську мову життєпис досточтимого Яна від Ісуса Марії і скінчив свій життєвий шлях у Берестечку 1768 р.; професора філософії і догматично-схоластичної теології,

Йосафата від св. Мартина Мадалинського, автора гімну на честь св. Михайла від Святих, який у 1786 р. головував на капітулі, що проходила у Берестецькому монастирі і там помер [9, XXIX, 225, 227]. У Берестечку 1758 р. вступив до лав Ордену тринітаріїв відомий художник Юзеф від св. Терези Прехтль (1734–1799) [8, 39/40, 282]. Берестецький тринітарський монастир увійшов у біографії чотирьох провінціалів Польської провінції Ордену: у Берестечку 24 червня 1795 р. помер Ігнацій від Усіх Святих Задарновський, 22-й у шеругу провінціалів, що керував провінцією у 1786–1790 рр.; 3 листопада 1813 р. тут помер Роман від св. Казимира Рищиц, який керував провінцією до 1802 р.; у Берестечку 1772 р. вступив до Ордену майбутній провінціал Целестин від св. Мартина Петака (1755–1815); у 1782 р. у Берестечку народився доктор теології Віленського університету, провінціал Польської провінції Ордену тринітаріїв у 1823–1830 та 1833–1838 рр. Віктор від св. Ігнація Центелевич [8, 39/40, 280–281].

Берестецькі тринітарії здійснювали підготовку до вступу в члени Ордену, утримували при монастирі школу, яка на початку XIX ст. стала парафіяльною. В 1787 р., повертаючись із Канева, Берестечко відвідав польський король Станіслав Август Понятовський. Під час його перебування у Берестечку шляхетська молодь, що навчалася у школі, якою опікувалися отці тринітарії, в монастирському костелі вітала монарха [5, III, 20].

У коло діяльності тринітаріїв, окрім викупу з неволі бранців-християн, входила і діяльність на ниві освіти. Наприклад, представники Ордену тринітаріїв Польської провінції надавали пожертви Луцькій духовній семінарії. Так, 1803 р. вони передали 20 тис. злотих на утримання семінарії, яка постраждала від пожежі [4, 126]. Друга половина XVIII – початок XIX ст. були відзначені реформуванням освіти. Католицьке духовенство на теренах Російської імперії не залишалося осторонь цього процесу. Отці тринітарії теж брали у ньому участь. 20 жовтня 1803 р. у Луцьку під головуванням біскупа Каспера Цецишовського зібралося все духовенство Луцько-Житомирської дієцезії. Від чернечих спільнот була присутня 21 особа. Розглядалося питання про відкриття та утримання шкіл у Волинській, Подільській та Київській губерніях. Це зібрання ухвалило всім церковним громадам та духовним особам підтримувати матеріально як діючі школи, так і відкривати нові шкільні заклади. Чернечі ордени для підготовки вчителів повинні були надсилати

своїх представників до Віленського університету: по троє осіб від тринітаріїв і домініканців, дві особи від кармелітів, по одній особі від францисканців та реформатів. Особливими постановами представники Ордену тринітаріїв передали на справу освіти в трьох губерніях 96 тис. польських злотих. Вони надавали допомогу школам у Берестечку, Луцьку, Браїлові, Ржищеві [4, 139].

Берестецький тринітарський монастир на 1832 р. мав сімох ченців, кількість парафіян налічувала 1240 осіб (ЦДІАК України, ф. 442, оп. 57, спр. 207, арк. 1–52); кількість монастирської прислуги – 9 чоловік, кількість ревільських селян – 49 (ЦДІАК, ф. 442, оп. 64, спр. 166, ч. 1, арк. 1–52) [4, 178, 181]. Для порівняння Шумбарський тринітарський монастир (Кременецький повіт Волинської губернії) в цей же час мав чотирьох ченців, 44 парафіянина; Теофіпольський тринітарський монастир (Старокостянтинівський повіт Волинської губернії) – п'ять ченців, кількість парафіян сягала 1598 [4, 181, 182].

Перший на Волині Берестецький тринітарський монастир було скасовано російським царатом 1832 р. На основі указу від 31 липня 1837 р. прибутки ліквідованих 1832 р. монастирів йшли на утримання помонастирських костелів, які ставали парафіяльними. Архівні документи подають інформацію про рівень прибутків за першу половину 1843 р., які надійшли берестецькому потринітарському костелу і становили 141 карбованець [4, 72].

Книга в житті будь-якого монастиря займала важливе й почесне місце. Повноцінна діяльність монастиря була неможлива без бібліотеки. Виконання обов'язків, які стояли перед монастирською братією, було тісно пов'язане з користуванням книжками. Тож монастирським бібліотекам, в яких зберігалися друковані та рукописні книги і які повинні були бути у належному порядку, належним чином обліковані й описані, приділялася увага монастирського начальства, провінціальних й генеральних візитаторів згідно з орденськими статутами, конституціями різного рангу, приписами безпосереднього монастирського керівництва. Бо, як писав у своєму знаменитому «Філобілоні» даремський єпископ Річард де Бері (1287–1345), достойна поваги відданість релігії проявляється в ревноту служінні книгам і знаходить відраду у спілкуванні з ними, як з усяким багатством [3, 105]. Мав бібліотеку і Берестецький монастир тринітаріїв. На першу чверть XIX ст. вона налічувала бл. 1500 од. зберігання [14, 175]. Для порівняння: бібліотеки тринітарських

монастирів у Луцьку, Теофіполі та Браїлові мали відповідно бл. 1470 од. зб., 610 од.зб. та 472 од. зб. [14, 175].

Доля бібліотеки була нерозривно пов'язана з долею монастиря. Історія монастирської книгозбірні досі не була об'єктом самостійного історико-книгознавчого дослідження. Мета цієї публікації – на основі джерел, які були у нашому розпорядженні, висвітлити історичну долю тринітарської бібліотеки, подати ескіз тематичної та книгознавчої характеристики її фонду та джерелознавчий огляд провенієнцій.

Бібліотечний фонд формувався традиційними шляхами: через закупівлю книжок, обмін дублетними примірниками, дарами, успадкуванням книжок після смерті їхніх власників. Після закриття монастиря бібліотека разом із ченцями ймовірно перейшла до Луцького тринітарського монастиря, який проіснував до 1850 р., а після закриття Луцького монастиря у складі луцької монастирської книгозбірні влилася до бібліотеки Луцько-Житомирської дієцезіальної семінарії (далі – ЛЖС). Про цей факт свідчить бібліотечна печатка Семінарії на сторінках стародруків з берестецької книгозбірні. Фонди семінарської бібліотеки надійшли до Волинського науково-дослідного музею у Житомирі, а 1932 р., через сто років після закриття монастиря, були передані до Всенародної бібліотеки України (далі – ВБУ) – тепер Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі – НБУВ). Нині стародруки з провенієнціями Берестецького тринітарського монастиря в фондах НБУВ зберігаються у хронологічних та видавничих колекціях відділу стародруків та рідкісних видань (далі – ВСРВ): колекції інкунабул, плантенів, ельзевірів, колекція видань другої половини XVI – початку XIX ст., надрукованих латинським шрифтом, і в колекції «Бібліотека Луцько-Житомирської дієцезіальної семінарії» у відділі бібліотечних зібрань та історичних колекцій (далі – ВІК). Виявити їх можна тільки за провенієнціями, переглядаючи книжки *de visu*. На сьогодні у фондах НБУВ виявлено 74 стародруки із бібліотеки Берестецького тринітарського монастиря. Подальша робота з фондом бібліотеки ЛЖС внесе зміни щодо кількості книжок берестецької книгозбірні тринітаріїв у фондах НБУВ.

Джерельна база для реконструкції історії монастирської бібліотеки та її фонду вельми скромна. Ф. Радзішевський у своїй праці «*Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach...*» не згадує бібліотечні зібрання Берестечка [16]. Відсутні

відомості про бібліотеку тринітаріїв і в праці Едварда Хвалевіка «Zbiory polskie...» [7]. У капітальних джерелознавчих працях сучасного польського бібліотекознавця Урсулі Пашкевич не зафіксовано відомості про рукописні бібліотечні каталоги, інвентарі, списки книжок тринітарської бібліотеки у Берестечку [11, 12, 13]. Тільки загальний обсяг бібліотечного фонду Берестецького монастиря подає польський бібліотекознавець Марія Підлипчак-Маєрович, посилаючись на публікації Я.М. Гіжицького (Giżycki J. M. Wspomnienia o trynitarzach na Wołyniu, Podolii i Ukrainie. – Kraków, 1909; Giżycki J. M. Notatka o niektórych siędzibach trynitarskich. – Kraków, 1912) [14, 175]. Тож основним джерелом для дослідження складу і змісту бібліотечного фонду, шляхів його комплектування слугують стародруки з провенієнціями Берестецького тринітарського монастиря.

Через те, що сьогодні дослідникам-книгознавцям невідомі рукописні каталоги та інвентарі названої бібліотеки, ми можемо тільки висловити загальні положення про організацію її бібліотечного фонду, спираючись на узагальнення, зроблені М. Підлипчак-Маєрович в її праці про монастирські книгозбірні на східних та південно-східних теренах Речі Посполитої у XVI–XVIII ст. У розпорядженні дослідниці були каталоги тринітарських монастирів у Бурштині, Львові, Любліні та Томашові (Люблінське воєводство) [14, 168]. За конституціями усіх католицьких орденів каталоги та інвентарі укладалися за тематичними розділами, в алфавітному порядку, з поданням відомостей про формат, кількість примірників і кількість томів. У бібліотеках застосовували форматний принцип розстановки фонду. У бібліотечних каталогах та інвентарях подавалися відомості про втрати книжок. У тій чи іншій формі, хоча рідше, зазначалися вид оправи і стан збереження примірників [14, 62]. Вказані елементи так чи інакше, очевидно, були присутні і в каталозі книг Берестецького тринітарського монастиря.

На основі опрацьованого документального матеріалу можна констатувати, що в монастирській книгозбірні зберігалися книжки, опубліковані в друкарнях Амстердама, Антверпена, Аугсбурга, Базеля, Брюсселя, Варшави, Венеції, Вроцлава, Вюрцбурга, Кельна, Кемптена, Кракова, Ліона, Лейдена, Лейпціга, Лондона, Лувена, Любліна, Львова, Мехельна, Мюнхена, Парижа, Страсбурга, Франкфурта на Майні. Вочевидь у бібліотечному фонді домінували західноєвропейські видання. За мовною ознакою перше місце посідали книжки, надруковані латинською мовою. Мали місце у бібліотеці, але в

значно меншій кількості, також видання польською мовою. З виявлених сьогодні стародруків тільки один надруковано італійською мовою.

Під хронологічним кутом зору в монастирській книгозбірні зберігалися інкунабули, видання XVI–XVIII ст. У колекції відділу стародруків НБУВ нині зберігаються два видання інкунабульного періоду, які складають конволют. До конволюту входять: першим алігатом – Herolt, Johannes (†1418). *De eruditione chrisifidelium*. – [Basileae [Базель]: Johannes Amerbach, non ante 1485] (BCPB, IA 161 (1) [2, № 229], другим алігатом – Petrus de Palude (1275/80–1342). *Sermones quadragesimales Thesauri novi*. – Argentorati [Страсбург]: [Typogr. Libri 1483 Vitas Patrum], 1485; (BCPB, IA 161(2) [2, № 365].

У бібліотеці були представлені видання провідних західноєвропейських, зокрема голландських, видавничих фірм: таких, наприклад, як видавнича фірма «Дім Плантенів» – 9 видань (BCPB, Pl. 55, 89a, 114, 115, 202, 214 (1-4) та видавнича фірма Ельзевірів – 5 видань (BCPB, Elz. 141, 161, 196, 197, 272).

Основна кількість книжок була теологічного змісту: Біблії, коментарі до них, твори отців Церкви, правила Орденського життя, катехистична література, агіографічна література, в тому числі життєписи засновників Ордену тринітаріїв св. Жана де Матта (de Matha; 1160–1213) та св. Фелікса де Валуа (1127–1212), проповіді та релігійно-моральні повчання, твори історичної тематики.

У монастирській бібліотеці зберігалися твори представників різних католицьких чернечих орденів. Серед численних творів членів Товариства Ісуса, які були у фонді монастирської книгозбірні, знаходилося, наприклад, прижиттєве видання твору єзуїта Франсуа Вавасера (Vavas seur, лат. Vavasor; 1605–1681) “*De forma Christi liber*” (Париж, 1649; BCPB, In. 150). На титульному аркуші стародруку є запис про приналежність книжки тринітарському монастирю: «*Sum Convent[us] Bere/stecensis Ordinis / Discalceatorum Sanctissimae Tri/nitatis Redem/ptionis Capti/vorum*». Було у фонді прижиттєве друге видання відомої праці теолога-єзуїта Георгія Генгеля (Gengell; 1657–1727) «*Gradus ad Atheismum...*» (Львів, 1724; ВІК, ЛЖС: Armar 6/№ 144).

Серед книжок історичної тематики з монастирської бібліотеки можна назвати, наприклад, видання творів давньоримських істориків Курція Руфа (Quintus Curtius Rufus; I ст.) «*De rebus Alexandri Magni...*» (Лейпціг, 1730; ВІК, ЛЖС: Armar 12/№ 303) та Луція

Аннея Флора (Lucius Annaeus Florus; II ст.) «*Regum Romanorum*» (останній твір присвячений військовій історії Риму) (Страсбург, 1636; ВІК, ЛЖС: Armar 12/№ 177).

У фондї зберігалися також і книжки з медицини: прижиттєве видання праці відомого голландського медика Пітера ван Фореста (Foreest van, лат. Forestus; 1522–1597) «*Observationum et curationum medicinalium de febris ephemeris et continuis libri duo*» (Лейден, 1589; ВСРВ, Pl. 55), праця визначного німецького лікаря Теофраста Парацельса фон Гогенгейма (Philippus Aureolus Theophrastus Paracelsus Bombastus von Hohenheim; 1493–1541) «*Notationes morum*» (Ліон, 1638; ВІК, ЛЖС: Armar 12/№ 225), прижиттєве видання твору німецького лікаря Йогана Генріха Мейбома (Meibom, лат. Meibomius; 1590–1655) «*Maecenas, sive De C. Cilnii Maecenatis vita, morbis et rebus gestis liber singularis*» (Лейден, 1653; ВСРВ, Elz. 196). Зазначене видання праці Й.Г. Мейбома давно вже є бібліографічним раритетом [6, VI, № 30439].

У книгозбірні містилися книжки з описами кліматичних умов проживання, звичаїв, вірувань різних народів. Це було пов'язано з підготовкою до мандрівок різними країнами з метою викупу бранців та месійної діяльності тринітаріїв. У бібліотеці, наприклад, зберігалася прижиттєве видання праці німецького ерудита Йоганна Шеффера (Scheffer, лат. Schefferus; 1621–1679) «*Lapponia*» (Франкфурт, 1673; ВІК ЛЖС: Armar 12/№ 55), присвяченої звичаям, побуту та історії лапландців. Вона була перекладена на французьку мову Огюстеном Любіном (Lubin) і видана в Парижі в 1678 р. Паризьке прижиттєве видання теж є бібліографічним раритетом [6, V, 194].

У монастирській бібліотеці містився цікавий твір історика голландського походження Емануеля Шельстратена (Schelstraten; 1649–1692), який обіймав посаду бібліотекаря Ватиканської бібліотеки за понтифікату папи Іннокентія XI. Ця праця під назвою «*Ecclesia africana sub primate cartaginensi...*» (ВІК, ЛЖС: Armar 12/№ 62) присвячена історії Церкви на Африканському континенті. Примірник зберігся до нашого часу без початкових аркушів, тому місце видання досі не вдалося атрибуувати.

Рукописні провенієнції, які засвідчують приналежність книжок до монастирської бібліотеки, написані виключно латинською мовою і мають такі варіанти форм: «*Sum Conventus Berestecensis*», «*Pertinet ad Bibliothecam Conventus Berestecensis Ordinis Discalceatorum*

SSSmae Trinitatis Redemptiones Captivorum», «Accessit Bibliotheca Conventus Berestecensis Ordinis SSSmae Trinitatis Redemptiones Captivorum», «Spectat ad Bibliothecam Conventus Berestecensis Ordinis SSSmae Trinitatis Redemptiones Captivorum».

Провенієнції у багатьох випадках не тільки констатують факт приналежності книжки монастирській бібліотеці, але вказують на шлях її надходження до книгозбірні. Друге видання твору єзуїта Войцеха Тилковського (1629–1695) «Historie z osobliwszemi rewolucyami pod tytułem Stół mądrości...» (Люблін, 1756; ВІК, ЛЖС: Armar 11/№ 195) після смерті отця Мельхіора від Благовіщення Діви Марії було передано до монастирської бібліотеки, про що свідчать такі записи на книжці: 1) «Ex Libris P[atris] F[ratris] Melchioris / ab Annunt[iationi] B[eatissimae] V[irginis] M[ariae] Ord[ini]s / Disca[ceatorum] S[anctissimae] Trinit[at]is Red. Capt[ivorum]» («З книжок отця і брата Мельхіора від Благовіщення Діви Марії Ордену босих братів найсвятішої Трійці від викупу бранців»); 2) «Post fata F[ratris] Melchioris ab Annunt[iationi] B[eatissim]ae accessit ab Bibliot[hecam] / Conv[entu] Berestec[tnsis] Ord[inis] S[anctissimae] Trinit[at]is» («Після смерті брата Мельхіора від Благовіщення Діви Марії надійшла до бібліотеки Берестецького тринітарського монастиря»). Четвертий том твору проповідника Ордену піарів Самуїла Висоцького (1706–1771) «Nauki homilje u materye kazań na wszystkie w całym roku dni święte...» (Варшава, 1770; ВІК, ЛЖС: Armar 13/№ 119) теж потрапив до монастирської книгозбірні після смерті ченця-тринітарія Тадея від св. Йозефа, як говорить запис на форзаці стародруку: «Post fata P[atris] Fr[atris] Thadaei / a S. Josepho / Pertinet ad Bibliothecam Conventu Berestecen[si] / Ord[inis] S[anctissim]ae Trinitat[is]» («Після смерті отця і брата Тадея від св. Йозефа належить бібліотеці Берестецького тринітарського монастиря»).

Книжки дарувалися монастирській бібліотеці й світськими особами. Свідоцтвом цього може бути запис на звороті титульного аркуша твору теолога-августиніанця, проповідника у Бергамо Йоанна Павла Берлендуса (Berlendus) «Elogia gloriossimaе Virginis Deiparae Mariae ad litanias ejusdem lauretanus ...» (Кемптен, 1677; ВІК, ЛЖС: Armar 13/№ 174). Запис говорить про те, що книжка належала Берестецькому тринітарському монастирю і була отримана від вельможного пана Івана Шемплавського 8 вересня 1716 р.: «Liber iste / est Conventus Berestecensis Ordinis S[anctissim]ae / Trinitatis Redempt[i]one Captivoru[m] die / 8va [octava] 7bris [Septembris] anno

1716 receptus a M[agnifico] / D[omi]no Ioanne Szemplawski. / Fr[ater] Stanislaus a S[anctis]simo Sacram[en]to / min[ist]er Bereste[censis] / m[anu] p[ro]pria» («Та сама книжка отримана Берестецьким монастирем братів найсвятішої Трійці від викупу бранців, дня 8-го вересня 1716 року, від вельможного пана Івана Шемплавського. Брат Станіслав від Святих Таїнств, берестецький міністр рукою власною»). Цей факт власноручним підписом засвідчив економ берестецького монастиря брат Станіслав від Святих Таїнств. На нижньому форзаці міститься запис: «Hic Liber donat[us] est a Mag[nifico] / Domino Ioanne Szemplawski ab Bib[liothecam] Convent[us] Beres[tecensis] triginta Octo[bris] / in futuro donandi[s] / I[oa]nes Szemplawski» («Ця книжка пожертвована вельможним паном Іваном Семплавським до бібліотеки Берестецького тринітарського монастиря 30-го жовтня мусить бути подарована на майбутнє. Іван Семплавський»). У названому стародруці має місце різночитання прізвища Семплавський/Шемплавський. Недостатні відомості про шляхетські роди Семплавських (Szemplawski) і Шеплавських (Szeplawski) не дають змоги подати документально обґрунтовану інформацію про особу Івана Семплавського. В «Polskiej encyklopedji szlacheckiej» фігурує рід Семплавських без зазначання герба та конкретних представників роду. Натомість рід Шемплавських чи Шеплавських в енциклопедії відсутній [15, 29]. У «Herbarzu polskim» К. Несецького фігурує рід Шеплавських герба «Сліповрон» і названо тільки одного представника роду – Павла в землі Вишгородській під 1674 р. [10, VIII, 620]. Рід Семплавських/Шемплавських у гербовнику відсутній. Можливо, додаткова інформація, одержана в результаті подальшої джерелознавчої роботи, надасть змогу пролити світло на дійову особу цього провенієнційного запису.

Трапляються випадки, коли провенієнційні записи висвітлюють роль монастирського керівництва в процесі користування книжками. Примірник видання «De la Sainteté et des devoirs de la vie monastique» (Париж, 1683; ВІК, ЛЖС, Armar: 15/№ 113) на форзаці має запис латинською мовою: „Ex libris F[ratris] Dominici a S. Hyacintho / trinitarii. Cu[m] licentia Superiorum / seu usui ejusdem permissus” («З книжок брата Домініка від св. Яцека тринітарія. З дозволу Старших або з дозволом користуватися нею»), а на титульному аркуші запис «Cum licentia Superiorum applicat / Conventui Berestecensi Ordinis Discalceat[orum] S[anctissimi] Trinitatis Redemp[tionis] Capt[ivorum]» («З дозволу Старших надана Берестецькому монастирю Ордену босих братів найсвятішої Трійці від викупу бранців»).

Книгозбірня берестецьких отців тринітаріїв мала ще друкований шрифтовий екслібрис, подібний до екслібрису луцьких отців тринітаріїв. Найімовірніше, що екслібрис виготовлявся наприкінці XVIII – на початку XIX ст. Логічно можна припустити, що обидва вони друкувалися в друкарні Луцького домініканського монастиря. Екслібрис Берестецької книгозбірні мав такий текст: “Ex Bibliotheca / Conventus Berestecensis, / PP. Ordinis Excalceat: / SSSmae TRINITATIS / de Redemp: Captivorum / Lit: Num:”. Текст узятो в рамку з виливних прикрас. Розмір рамки – 4 x 5,3 см. Клеївся екслібрис на звороті верхньої кришки оправи. Вписані чорнилом в екслібриси літери й арабські цифри дають уяву про розміщення книжок у фондї. Літерами латинської абетки позначалися шафи, наприклад: Lit: k, Lit: i, Lit: g, Lit: f. Арабськими цифрами – полиці: Num: 10, Num: 7, Num: 6.

На стародруках берестецької книгозбірні овальна печатка бібліотеки Луцько-Житомирської дієцезіальної семінарії з написом: “Sigillum Bibliothecae Seminarii Luceor-Zytomiriensis” засвідчує місце зберігання книжок у XIX – на початку XX ст. З виявлених сьогодні стародруків берестецької бібліотеки один має штамп Волинського Комітету по збереженню пам’яток мистецтва та старожитностей.

Переважна більшість виявлених стародруків із тринітарської бібліотеки має шкіряну оправу. Трапляються книжки у пергаментовій оправі.

Продовження роботи з виявлення стародруків із провенієнціями Берестецького тринітарського монастиря у фондах НБУВ, пошук документів, пов’язаних з монастирською бібліотекою, в архівах України та Польщі дадуть можливість повніше висвітлити історію книгозбірні, а бібліографічна реконструкція її фонду – документально відтворити хоча б частину книжкового зібрання одного з найдавніших тринітарських монастирів на теренах України – і на основі зібраного й проаналізованого фактографічного матеріалу визначити роль і місце бібліотеки в діяльності названого монастиря.

1. *Головко В.В.* Берестечко // ЕІУ. – К., 2003. – Т. 1. – С. 235.

2. Каталог інкунабул / Уклад. Б. Зданевич. – К., 1974. – 249 с.: іл.

3. *Бери. Р. де* Филлоблон / Ред. латин. текста, перевод, примечания и ввод. статья Я. М. Боровского. – М., 1984. – 460 с.: ил.

4. *Шостак І.* Луцько-Житомирська дієцезія наприкінці XVIII – у першій половині XIX століть. – Білий-Дунаєць ; Остріг, 2005. – 200 с. – (Б-ка «Воляння з Волині» ; Т. 42).

5. *Baliński M., Lipiński T.* Starożytna Polska pod względem historycznym,

jeograficznym i statystycznym / 2 wyd. Poprawione i uzupełnione przez F.K. Martynowskiego. – Warszawa, 1886. – T. 3. – 296 s., [14] k.

6. *Brunet J. J.* Manuel du libraire et de l'amatuer de livres. – 5 ed. – Paris, 1860–1856. – 6 t.

7. *Chwalewik Ed.* Zbiory polskie: archiwa, biblioteki, gabinety, galerje, muzea i inne zbiory pamiątek przeszłości w ojczyźnie i na obczyźnie w porządku alfabetycznym według miejscowości ułożone. – Warszawa; Kraków, 1926. – T. 1.

8. *Giżycki J. M.* Trynitarze w Polsce // Podręczna encyklopedia kościelna / Oprac. pod kierunkom ks. J. i R. Archutowskich i inn. – Warszawa etc., 1914. – T. 39–40. – S. 275–286.

9. *Janczak Ł.* Trynitarze // Encyklopedia kościelna. – Warszawa, 1907. – T. 29. – S. 208–229.

10. *Niesiecki K.* Herbarz polski / Powiększony dodatkami ... i wydany przez J. N. Bobrowicza. – w Lipsku : Nakładem i drukiem Breitkopfa i Haertela, 1840. – T. 5; T. 8.

11. *Paszkiewicz U.* Rękopiśmienne inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej (spis za lata 1553–1939). – Warszawa, 1996. – 96 s.

12. *Paszkiewicz U.* Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej: (spis za lata 1510–1939). – Warszawa, 1998. – 260 s.

13. *Paszkiewicz U.* Inwentarze i katalogi bibliotek z ziem wschodnich Rzeczypospolitej do 1939 roku: Suplement 2. – Poznań : Bogucki wydawnictwo naukowe, 2006. – 636 s.

14. *Pidtypczak-Majerowicz M.* Biblioteki i bibliotekarstwo na wschodnich ziemiach Rzeczypospolitej w XVII–XVIII wieku. – Wrocław, 1996. – 187 s. – (Acta Universitatis Wratislaviensis Š 1815).

15. Polska encyklopedia szlachecka / W oprac. S. J. Straykoń-Kasprzyckiego, M. Dmowskiego. – Warszawa, 1938. – T. 11. – S. 29.

16. *Radziszewski Fr.* Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych... – Kraków, 1875. – 124 s.

Summary

In the article the reader can find the history of the library of the Lutsk Trinitarian monastery and the quantitative, thematical, chronological and linguistic description of its book collection. In addition, the author analyzes the covering of the matter in question in the modern historical library knowledge studies.

Key-words: the Lutsk Trinitarian monastery, monastery libraries, historical library knowledge, proveniences, marginalia.